

První ministr životního prostředí

Bedřichovi Moldanovi k 90. narozeninám

Martin Říha

Envigogika 20 (2) – Inspirace / Inspirations

Publikováno / Published 9. 9. 2025

DOI: [10.14712/18023061.689](https://doi.org/10.14712/18023061.689)

Až do prosince 1989 jsem Bedřicha Moldana osobně neznal, pouze jsem o něm četl v novinách. Hned při prvním setkání, kdy mi po pohovoru za účasti JUDr. Václava Mezřického nabídl místo náměstka ministra, mě ale nadchnul geniálním tahem, který uplatnil při jednáních o kompetencích vznikajícího nového ministerstva životního prostředí. Na rozdíl od hlupáků, kteří po listopadu 1989 odsoudili spolu se státním národohospodářským plánováním i územní plánování jako bolševický přežitek, Bedřich rozeznal potenciál územního plánování jako možného účinného nástroje pro ochranu životního prostředí, a vybojoval tuto kompetenci do portfolia kompetencí MŽP. Dostal k tomu i stavební řád. Bedřich věděl, že územní plány se dělají v celém vyspělém světě, a rozdíl oproti reálnému socialismu je v tom, že si samosprávy krajů, okresů, měst a obcí plánují svůj rozvoj samy, a „není jim plánováno“ odjinud, z nějakých mocenských struktur a stranických sekretariátů.

Ve výčtu největších zásluh Bedřicha Moldana, který zaslala redakce Envigogiky vyzvaným autorům příspěvků do sborníku, je málo zmíněna obrovská zásluha Bedřicha Moldana o **založení uceleného systému péče o životní prostředí, který tu do konce komunistického režimu neexistoval**. Vyšel z poznání o zděděném stavu životního prostředí v zemi, které shrnul v aktualizované zprávě se základem z disentu „Životní prostředí v ČSR“ (v tzv. „Modré knize“), a navazujícím „Programu zlepšení životního prostředí v ČSR“ („Duhovém programu“). Ten systém měl dvě hlavní větve – jednu věcnou a legislativní, druhou teritoriální. V té legislativní navazoval na nově vznikající federální zákon o životním prostředí, a spočíval v důsledné tvorbě zákonů ustavujících dílčí nástroje péče o ŽP, vznikajících na národní úrovni. Byly to zákony k ochraně složek životního prostředí jako zákony o ochraně ovzduší, o ochraně přírody a krajiny, o ochraně zemědělské půdy, o lesích, o odpadech, o posuzování vlivů na životní prostředí, ale také o České inspekci životního prostředí, o Státním fondu životního prostředí a další. Na Bedřichově zásluze nic neubírá, že některé z nich byly schváleny až za Ivana Dejmala. Současně byla utvořena regionální pracoviště MŽP, do jisté míry suplující tehdy zrušené kraje, a vznikly odbory životního prostředí na okresních úřadech. Po obnovení krajů vznikly i tam. Tato pracoviště byla péčí MŽP vybavena moderní hardwarovou technikou počítači a softwarem GIS ArcInfo, stejně jako odbory územního plánování a stavebního řádu. Z tohoto vkladu žijí dodnes, a MŽP osvojený software americké firmy ESRI se stal široce používaným i v dalších oborech a institucích, takže je „společnou řečí“ státní správy a samosprávy s mnoha dalšími pracovišti. Výkon státní správy se z mé sekce později oddělil do samostatné sekce řízené náměstkem Ing. Václavem Vučkou.

V té teritoriální větvi koncepční práce na nápravě životního prostředí se soustředil na nejvíce postižené oblasti ČSR – na Severočeskou hnědouhelnou pánev, na Ostravsko-Karvinsko, na Sokolovskou hnědouhelnou pánev a Pražskou a Středočeskou průmyslovou aglomeraci. Pro ty měly postupně vzniknout regionální programy ozdravení životního prostředí, přizpůsobené specifikům těchto oblastí. Vznikl však pouze jeden – Program ozdravení životního prostředí v Severočeském

kraji. Na další už vzhledem ke změnám v české vládě po rozdělení ČSFR a po volbách v roce 1992 ke škodě těchto oblastí nedošlo. Severočeský program ozdravení měl ještě jednu zvláštnost, příznačnou pro inovativní myšlení vedení MŽP. Vznikl totiž jako společný materiál MŽP, Severočeského KNV, a dokonce i nevládní organizace Ekofórum pánevní oblasti Severočeského kraje. Tak byl projednán a schválen nejen v české, ale i federální vládě. Usnesení o jeho schválení uložilo mimo jiné MŽP stanovit tzv. „územní ekologické limity těžby a energetiky v SHP“, což výrazně přispělo nejen k ochraně zbytků osídlení a krajiny v území, ale i k útlumu uhelné energetiky a množství emisí ze spalování uhlí. Za dobu mého působení na MŽP se pak povedlo ještě jednou předložit a vládou schválit společný materiál více ministerstev a nevládního hnutí, a tím byl Program obnovy vesnice v době, kdy byl ministrem Ivan Dejmalem.

Bedřich Moldan projevil nejen vysokou úroveň analytického a systémového myšlení, ale chápal i pragmatickou nutnost poznatky vědy a záměry státní správy intenzivně komunikovat se spolupůsobícími orgány státní správy, samosprávy i s veřejností. Nebál se stanout tváří v tvář stovkám lidí na veřejných shromážděních v Praze i v postižených oblastech, a trpělivě vysvětlovat záměry ministerstva, ale také čelit netrpělivosti a nápadům, které nebyly v kompetenci ministerstva. Tato vstřícnost k veřejnosti měla za následek, že se brzy stalo hromosvodem i za jiné správní orgány. Bylo zásluhou ministra Moldana, že si do funkce tiskového mluvčího jmenoval výborného bývalého redaktora Mladé fronty Karla Merhauta, který se zúčastnil všech porad vedení ministerstva, a byl schopen část agendy práce s veřejností obstarat.

Bedřich Moldan své ministerstvo postavil z ničeho, a získal pro něj v té době nejlepší odborníky v oborech, které dostalo do vínku. Žádné obsazování míst svými známými. Jak on sám vysvětloval, „rozhodil sítě“ mezi odborníky po celé zemi a sešly se mu tipy na vhodné lidi z více stran. Tam, kde se nominace shodovaly jako průnik z několika množin, nechal si poradit, koho oslovit. Nerozhodovala obava, že by mu někdo mohl „přerůst přes hlavu“ – chtěl ty nejlepší dostupné lidi, a také je dostal. Všichni jsme uznávali jeho vůdčí schopnosti a jeho autoritu. Proto jsou první léta existence MŽP ta nejlepší v jeho historii. Udělalo se neuvěřitelné množství práce a státní správa v péči o životní prostředí dostala pevný základ, i když některé vymoženosti původního rozsahu kompetencí následně František Benda pod tlakem Václava Klause později ztratil. MŽP tak přišlo o územní plánování i stavební řád, zčásti i státní správu v ochraně vod a lesů, v horninovém prostředí a geologii, ale již zapuštěné kořeny ho uchránily a jím založená státní správa na úrovni krajů i měst a obcí funguje dodnes. Tuto zásluhu nelze Bedřichu Moldanovi upřít, a je stejně důležitá, jako jeho ostatní zásluhy.

V Hradci Králové 7. srpna 2025

Ing. arch. Martin Říha

Architekt a urbanista, odborník v oblasti posuzování vlivů záměru a koncepcí na životní prostředí (SEA/EIA). V roce 1990 byl jmenován druhým náměstkem ministra životního prostředí Bedřicha Moldana, odpovědného za úsek péče o životní prostředí. Po roce 1992 přešel díky delimitaci územního plánování a stavebního řádu na Ministerstvo pro rozvoj a dopravu.